

Gedragsproblemen bij het Kind: Opvoedstijl als Bepalende Factor

M. J. J. Dietvorst

s1060368

Universiteit Leiden

Bachelorproject 'Ieder kind heeft recht op een veilig huis 2013-2014'

Richting Orthopedagogiek

Eerste begeleider: dhr. F. Toprak MSc

Tweede begeleider: dhr. dr. M. van Geel

April 2014

Abstract

Er is al veel onderzoek gedaan naar de invloed van opvoedstijl op de ontwikkeling van probleemgedrag bij het kind. Echter komen veel onderzoeken tot tegenstrijdige conclusies wat betreft de invloed die verschillende opvoedaspecten zouden hebben op de ontwikkeling van dit probleemgedrag. Het huidige onderzoek behandelt daarom de vraag of een positieve en/of negatieve opvoedstijl van invloed zijn op de ontwikkeling van internaliserend dan wel externaliserend probleemgedrag bij het kind. Bij steekproef van 103 ouders met een kind in de leeftijdscategorie zes tot elf jaar zijn de Alabama Parenting Questionnaire (APQ) en de Child Behavior Checklist (CBCL) afgenomen. Uit een multiële regressieanalyse kwam naar voren dat de ontwikkeling van zowel internaliserend als externaliserend probleemgedrag bij het kind deels voorspeld kan worden door een negatieve opvoedstijl. Een positieve opvoedstijl kwam in dit onderzoek niet naar voren als voorspellende factor. Met behulp van deze kennis kunnen ouders beter worden voorgelicht over de invloeden van het eigen opvoedgedrag op de ontwikkeling van hun kind en kan er opvoedingsadvies geformuleerd worden om ouders te helpen hun kind in een zo gunstig mogelijk opvoedingsomgeving te laten ontwikkelen.

Keywords: internaliserend, externaliserend, probleemgedrag, opvoedstijl.

Gedragsproblemen bij het Kind: Opvoedstijl als Bepalende Factor

Een veelvoudig terugkomende discussie op het gebied van ontwikkeling bij Nederlandse jeugd is die over de vermeende toename van gedragsproblematiek. Uit een rapport van het Sociaal en Cultureel Planbureau (SCP) in samenwerking met TNO Kwaliteit van Leven blijkt dat medewerkers van de jeugdgezondheidszorg bij 11% tot 28% van de kinderen in de leeftijdscategorie 8 tot 12 jaar gedragsproblemen hebben geconstateerd. Het gaat hierbij grotendeels om lichte tot matige gedragsproblematiek, maar 1% tot 3% van de kinderen heeft te kampen met ernstige gedragsproblemen waarbij hulp van buitenaf nodig is (Zeijl, Crone, Wiefferink, Keuzenkamp & Reijneveld, 2005).

Uit het rapport van het SCP (Zeijl et al., 2005) blijkt dat er een discrepantie bestaat in de manier waarop ouders met verschillende demografische achtergronden de opvoeding van hun kind beleven. Zo gaven ouders met een lagere opleiding, ouders die onder de armoedegrens leven en migrantenouders aan minder tevreden te zijn over de opvoeding, de opvoeding als zwaarder te ervaren, maar ook over minder opvoedingskennis te beschikken (Zeijl et al., 2005).

Het opvoedgedrag van de ouders, en daarmee de kwaliteit van de opvoeding, is sterk bepalend voor de manier waarop het kind zich zal ontwikkelen en of er al dan niet probleemgedrag zal ontstaan (Armstrong, Birnie-Lefcovitch & Ungar, 2005). Diana Baumrind (1991) beschrijft in haar onderzoek twee dimensies van opvoedgedrag, strengheid en responsiviteit. Aan de hand van deze twee dimensies beschreef Baumrind (1966) verschillende opvoedstijlen. De aan- of afwezigheid van de verschillende dimensies in de opvoedstijl van de ouder kan invloed hebben op de ontwikkeling van probleemgedrag van het kind (Aunola & Nurmi, 2005). Dit zou betekenen dat niet iedere opvoedstijl dezelfde kwaliteit van ouderschap met zich meebrengt.

Het is belangrijk zo adequaat mogelijk hulp te bieden aan die ouders en kinderen die te maken hebben met probleemgedrag en voldoende aandacht te besteden aan de

opvoedingseducatie van ouders om de kwaliteit van hun opvoeding te verbeteren. Met dit doel voor ogen zal in het huidige onderzoek getracht worden in kaart te brengen in hoeverre opvoedstijl van de ouder een bepalende factor is in het ontwikkelen van probleemgedrag bij kinderen.

Zoals al eerder benoemd zijn de opvoedstijlen van Baumrind gebaseerd op de dimensies responsiviteit en strengheid. Responsiviteit houdt in dat de ouder het kind steunt en aanmoedigt, en toegeeft aan wat een kind op zich kan nemen (Baumrind, 1991). Dit kan worden beschreven als positief en betrokken ouderschap (Sanders, 1999). Onder strengheid vallen onder andere opvoedcomponenten als monitoren en discipline (Baumrind 1991). Deze vier aspecten, positief ouderschap, betrokkenheid, supervisie, het gebruik van discipline en daarnaast ook het gebruik van lichamelijke straffen kunnen worden gemeten aan de hand van de Alabama Parenting Questionnaire (APQ). De APQ maakt een onderverdeling in positieve en negatieve subschalen (Dadds, Maujean & Fraser, 2003). De aspecten betrokkenheid en positief ouderschap zijn onderverdeeld in de schaal voor positief opvoedgedrag, en de aspecten gebrek aan monitoren, het gebruik van discipline en lichamelijke straffen in de schaal voor negatief opvoedgedrag (Dadds et al., 2003).

Betrokkenheid en probleemgedrag

Probleemgedrag kan op twee manieren tot uiting komen. Bij externaliserende problematiek is er sprake van overactief, agressief of dwars gedrag wat ervoor zorgt dat het kind lastig te handhaven is voor de omgeving (Cole, Zahn-Waxler, Fox, Usher & Welsh, 1996). Van internaliserende problematiek spreekt men als er sprake is van angsten, de neiging van het kind om zich terug te trekken, depressie en psychosomatische klachten (Eisenberg et al., 2001).

Betrokken ouders weten wat er speelt in het leven van hun kind en zijn daar actief mee bezig. Zo weten ze bijvoorbeeld met wie het kind omgaat en speelt en met wat voor activiteiten het kind bezig is op school (Frick, Christian & Wootton, 1999). Als er wordt gekeken naar de relatie

tussen de betrokkenheid van ouders en externaliserende gedragsproblemen bij het kind, is er volgens Frick et al. (1999) een verband te vinden. Zij vonden dat betrokkenheid van ouders met name in de adolescentie leeftijd sterk gerelateerd is aan externaliserende gedragsproblemen, wat wellicht verklaard kan worden door de groeiende behoefte aan autonomie van kinderen naarmate ze ouder worden. Echter wordt er wel het belang van het tot op zekere hoogte volhouden van deze betrokkenheid benoemd (Frick et al., 1999).

Daarnaast wordt in onderzoek van Bayer, Sanson en Hemphill (2006) beschreven dat een gebrek aan betrokkenheid van ouders ertoe kan leiden dat een kind het gevoel heeft tekort te schieten, waardoor er internaliserend probleemgedrag ontwikkeld kan worden. Ook overbetrokken ouders kunnen de normale ontwikkeling van het kind blokkeren (Bayer et al., 2006).

In tegenstelling tot deze bevindingen vond men in ander onderzoek dat betrokkenheid van de ouders in verband kon worden gebracht met een afnemende mate van externaliserende gedragsproblematiek bij hun kind en diende als een protectieve factor (Pearce, Jones, Schwab-Stone & Ruchkin, 2003). Hieruit zou daarom geconcludeerd kunnen worden dat een bepaalde mate van betrokkenheid van de ouder, afgestemd op de leeftijd van het kind, niet leidt tot internaliserend dan wel externaliserend probleemgedrag.

Positief ouderschap en probleemgedrag

Positief ouderschap kan worden uitgesplitst in vijf componenten van opvoeden, namelijk zorgen dat er voor het kind een veilige leefomgeving, een passende leeromgeving, het gebruiken van assertieve discipline zoals time-outs, het hebben van realistische verwachtingen van het kind en het voor zichzelf zorgen van de ouder (Sanders, 1999). Positief ouderschap is een aspect van opvoedstijl, dat kan dienen als protectieve factor voor het ontwikkelen van sociaal-emotionele gedragsproblematiek bij jonge kinderen (Whittaker, Harden, See, Meisch & Westbrook, 2009). In ander onderzoek is gevonden dat positieve ouderschapstechnieken als buffer kunnen fungeren als er sprake is van stress binnen het gezin (Conger et al., 1992). Er zou

daarom verwacht mogen worden dat de aanwezigheid van positief ouderschap niet gepaard gaat met externaliserende of internaliserende problemen bij het kind.

Gebrek aan monitoren en probleemgedrag

Met monitoren, ook wel supervisie genoemd, wordt bedoeld op de mate van toezicht die de ouder op het kind heeft (Frick et al., 1999). Uit het onderzoek blijkt dat goed monitoren van de ouders gerelateerd kan worden aan een minder grote kans op delinquente, en dus externaliserende gedragsproblemen (Pettit, Laird, Dodge, Bates & Criss, 2001).

Als er sprake is van een gebrek aan monitoren en/of supervisie van de ouders, en het kind dus vaak op zichzelf is aangewezen, blijkt dit een groot risico op externaliserend probleemgedrag met zich mee te brengen. Met name als er sprake is van een onveilige leefomgeving, maar ook als het gaat om een gebrek aan supervisie in de omgang met leeftijdsgenoten (Pettit, Bates, Dodge & Meece, 1999). Ook is er gevonden dat gebrek aan supervisie sterke samenhang had met het ontwikkelen van externaliserend probleemgedrag bij kinderen (Loeber & Stouthamer-Loeber, 1986). Derhalve wordt verwacht dat wanneer er sprake is van een gebrek aan monitoren, dit gepaard zal gaan met een verhoogde kans op de aanwezigheid van externaliserend probleemgedrag bij het kind.

Inconsistente discipline en probleemgedrag

Er wordt van inconsistente discipline gesproken als er bij de ouders sprake is van het onvoorspelbaar en inconsequent toepassen van regels binnen het gezin (Surjadi, Lorenz, Conger & Wickrama, 2013).

Baumrind (1978) beschrijft dat een gebrek aan consistente discipline de kans op gedragsproblematiek bij kinderen vergroot. Zo kon externaliserend probleemgedrag gerelateerd worden aan een gebrek aan consistente discipline bij de ouders (Loeber & Stouthamer-Loeber, 1986). Daarnaast is gevonden dat er een relatie is tussen inconsistente discipline en externaliserende stoornissen en dat er geen significant effect voor de relatie tussen inconsistente

discipline en internaliserend probleemgedrag zou zijn (Feehan, McGee, Stanton & Silva, 1991). In een ander onderzoek vond men echter dat inconsistente discipline van de ouders zowel kan lijden tot externaliserend probleemgedrag in de vorm van alcoholmisbruik, maar ook een significante relatie had tot het ontwikkelen van internaliserend probleemgedrag in de vorm van een depressieve stoornis (Holmes & Robins, 1987). Naar aanleiding van deze bevindingen kan worden gesteld dat bij sprake van inconsistente discipline binnen een gezin, de kans op zowel internaliserende als externaliserende gedragsproblemen bij het kind vergroot is.

Lichamelijke straffen en probleemgedrag

Er is aangetoond dat een fysieke opvoedstijl van de vader bij jongens gerelateerd kan worden aan delinquent en dus externaliserend gedrag (Heaven, Newbury & Mak, 2002). Ook uit ander onderzoek blijkt dat fysieke straffen geassocieerd kunnen worden met een vergrote kans op het ontwikkelen van externaliserend probleemgedrag bij kinderen (Lansford, Wager, Bates, Pettit & Dodge, 2012)

Echter werden er ook bewijzen gevonden dat hardere, lichamelijke straffen van ouders ook kunnen leiden tot internaliserende gedragsproblemen, zoals bijvoorbeeld depressies en angsten bij het kind (Rodriguez, 2003). Aannemelijk is dat er een relatie bestaat tussen het gebruik van lichamelijke straffen door de ouder en een verhoogde kans op het ontwikkelen van externaliserende dan wel internaliserende problematiek bij het kind.

Huidig onderzoek

Met het huidige onderzoek wordt getracht meer licht te werpen op de dynamiek tussen verschillende opvoedstijlen en probleemgedrag bij het kind, met als doel de educatie voor ouders over opvoedgedrag te verbeteren. Er wordt onderzocht in hoeverre er (a) een relatie is tussen opvoedstijl van ouders en internaliserend probleemgedrag bij het kind en (b) een relatie is tussen opvoedstijl van ouders en externaliserend probleemgedrag bij het kind. Uit verschillende onderzoeken komen tegenstrijdige uitkomsten wat betreft de relatie tussen

opvoedstijlen en de ontwikkeling van probleemgedrag. Het is dan ook van belang hier, met behulp van dit onderzoek, een duidelijker beeld over te vormen. Verwacht wordt dat de opvoedingsaspecten die onder een positieve opvoedstijl vallen, namelijk betrokkenheid en positief ouderschap, niet gerelateerd zullen worden aan internaliserende of externaliserende gedragsproblemen. Daarentegen is de verwachting dat de overige drie aspecten, die geschaard kunnen worden onder een negatieve opvoedstijl, namelijk gebrek aan monitoren, inconsistente discipline en het gebruik van lichamelijke straffen de kans op het ontwikkelen zowel internaliserende als externaliserende problemen bij het kind vergroot.

Methode

Steekproef

Voor het huidige onderzoek zijn bij de ouders van 107 kinderen vragenlijsten afgenomen. De onderzochte leeftijdscategorie was zes tot elf jaar. Vier kinderen vielen buiten deze leeftijdscategorie en zijn daarom uit de steekproef verwijderd. De analyses zijn uitgevoerd aan de hand van de gegevens van de overige 103 kinderen. Deze groep had een gemiddelde leeftijd van 8,03 jaar ($SD = 1,310$) en bestond uit 47 jongens en 56 meisjes. Van de ouders die de vragenlijst hebben ingevuld betrof het in 90 gevallen de moeder en in 13 gevallen de vader van het kind. Eén vader en één moeder kwamen uit hetzelfde gezin. Zij hebben ieder de vragenlijst ingevuld over één van hun tweelingdochters en zijn daarom wel meegenomen in de analyses. De meeste gezinnen uit de steekproef hadden een Nederlandse etniciteit, echter twee gezinnen hadden een andere etniciteit (respectievelijk Frans/Brits en Tsjechisch).

Instrumenten

Opvoedstijl. Om te bepalen of er sprake was van een positieve of negatieve opvoedstijl van de ouders is er gebruik gemaakt van de APQ. De APQ wordt afgenomen bij de primaire opvoeder en bevat in totaal 42 items. De afname duurt ongeveer tien minuten. Ieder item bestaat

uit een uitspraak waar de opvoeder van moet aangeven hoe vaak dit binnen het gezin gebeurt. Dit gebeurt met behulp van een vijfpuntenschaal (1 = nooit, 2 = zelden, 3 = soms, 4 = vaak, 5 = altijd). De interne consistentie van de APQ in zijn geheel is met een Cronbach's alpha van 0.745 goed. Zoals al eerder in dit artikel werd vermeld, meet de APQ vijf verschillende subschalen van opvoeding. Om te bepalen of er sprake is van een positieve dan wel negatieve opvoedstijl kunnen deze aspecten worden onderverdeeld in twee categorieën (Dadds et al., 2003).

Positieve opvoedstijl. De schalen van positief ouderschap en betrokkenheid vallen onder positieve opvoedstijl (Dadds et al., 2003). Onder positief ouderschap vallen zes items, zoals bijvoorbeeld: 'u laat het uw kind weten wanneer het iets goed doet'. De Cronbach's alpha van deze schaal is 0.745 en heeft daarmee een hoge interne consistentie. De schaal betrokkenheid bevat tien items. Een voorbeelditem is: 'u vraagt uw kind hoe het op school was'. Ook deze schaal heeft een hoge interne consistente, met een Cronbach's alpha van 0.784.

Negatieve opvoedstijl. De overige drie subschalen, gebrek aan monitoren, het gebruik van inconsistente discipline en het gebruik van lichamelijke straffen, vallen onder negatieve opvoedstijl (Dadds et al., 2003). De schaal gebrek aan monitoren bevat tien items, waar het item 'uw kind blijft 's avonds langer van huis dan is afgesproken' een voorbeeld van is. De schaal over het gebruik van inconsistente discipline omvat zes items. Een voorbeelditem luidt: 'u dreigt uw kind met straf, maar u straft het uiteindelijk niet'. De laatste schaal, gebruik van lichamelijke straffen, bevat drie items, waar het item 'u geeft uw kind een pak voor de broek als het iets doet wat niet mag' een voorbeeld van is. De interne consistentie van de schaal gebrek aan monitoren is met een Cronbach's alpha van 0.612 acceptabel. Echter de schalen gebruik van inconsistente discipline en het gebruik van lichamelijke straffen hebben een veel lagere interne consistentie. Met een Cronbach's alpha van respectievelijk 0.299 en 0.282 is de interne consistentie van deze twee schalen zeer laag.

Gedragsproblemen. Om te onderzoeken of er sprake was van probleemgedrag bij het kind, is bij de opvoeder de Child Behavior Checklist (CBCL) afgenomen. Deze vragenlijst bevat 112 stellingen over gedrag dat een kind eventueel zou kunnen laten zien. De afname duurt ongeveer tien minuten. De primaire opvoeder wordt gevraagd aan te geven of het gedrag van toepassing is bij het desbetreffende kind, aan de hand van een driepuntschaal (0 = helemaal niet van toepassing, 1 = een beetje of soms van toepassing, 2 = duidelijk of vaak van toepassing). Uit eerder onderzoek blijkt dat zowel de validiteit als de betrouwbaarheid van de CBCL goed zijn (Achenbach & Edelbrock, 1985, zoals beschreven in Verhulst, Achenbach, Althaus & Akkerhuis, 1988). De interne consistentie van de CBCL is met een Cronbach's alpha van 0.910 zeer hoog. Bij de items van de CBCL is in het huidige onderzoek onderscheid gemaakt tussen de items die internaliserend probleemgedrag meten en items die externaliserend probleemgedrag meten.

Internaliserend. Onder deze subschaal vallen 31 items van de CBCL. Een voorbeelditem uit deze subschaal is: 'is liever alleen dan met anderen'. De Cronbach's alpha voor de items die internaliserend probleemgedrag bij het kind meten is 0.801, wat betekent dat er sprake is van een goede interne consistentie van de items.

Externaliserend. 33 van de items uit de CBCL meten de aanwezigheid van externaliserend probleemgedrag bij het kind. Een voorbeeld van deze items luidt: 'Vernielt spullen van andere gezinsleden of van anderen'. Ook van deze subschaal is de interne consistentie goed, met een Cronbach's alpha van 0.838.

Procedure

Dit onderzoek maakt deel uit van het project 'ieder kind heeft recht op een veilig thuis' van de Universiteit Leiden, wat als doel heeft de opvoedingssituatie in Nederland te schetsen, om op basis daarvan adviezen te kunnen geven aan gezinnen waar de opvoeding minder goed verloopt. Onder dit onderzoek vallen verschillende bachelor- en masterprojecten, waaronder

het huidige onderzoek. De data is verzameld door studenten van de Universiteit Leiden, die deel namen aan één van deze projecten.

Voor het verzamelen van participanten is een standaard informatiebrief opgesteld. De brief bevatte informatie over het doel van het onderzoek en een globale uitleg over de inhoud van het huisbezoek. Daarnaast werd in de brief ook uitgelegd dat, voor ieder gezin dat mee zou doen aan het onderzoek, door de Universiteit Leiden één euro geschonken zou worden aan de ‘doe een wens stichting’. Om de brief te verspreiden is contact opgenomen met basisscholen door heel Nederland met de vraag of zij deze onder de ouders van hun leerlingen uit de groepen drie tot en met acht wilden verspreiden. De brief bevatte een antwoordstrookje wat ouders in konden vullen als zij wilden deelnemen aan het onderzoek. Dit antwoordstrookje kon vervolgens op de basisschool worden ingeleverd, waar de gegevens van de ouders per mail doorgestuurd werden naar de onderzoekers. Zij namen telefonisch contact op met de participanten om een afspraak te maken voor het huisbezoek. De brief diende tegelijkertijd als informed consent, dat werd getekend zodra het antwoordstrookje werd ingevuld. Participanten hadden echter altijd het recht om de afspraak af te breken als zij daar reden toe zagen.

Door alleen gewone basisscholen te benaderen, en geen speciaal basisonderwijs, werd getracht een zo gemiddeld mogelijke steekproef te verkrijgen. Echter door een tegenvallende respons is uiteindelijk besloten de brief ook bij één zwemschool te verspreiden. Deze combinatie heeft uiteindelijk tot voldoende participanten geleid.

Voorafgaand aan de huisbezoeken zijn de studenten die de data zouden verzamelen getraind in het afleggen van de Middle Childhood Home (MC-HOME), een interview dat gedurende de huisbezoeken afgenomen werd naast de vragenlijsten. Gedurende een aantal maanden zijn alle huisbezoeken afgelegd. Alle huisbezoeken werden in tweetallen door de onderzoekers afgelegd en duurden gemiddeld anderhalf uur. Hierbij was het van belang dat ten minste één van de primaire opvoeders en het desbetreffende kind aanwezig was.

Resultaten

Voorafgaand aan de analyses is met een algehele datacheck de data van alle participanten gecontroleerd op missende of onduidelijke waarden. Daarnaast is gekeken of er sprake was van uitbijters of andere afwijkende data. Zoals eerder vermeld zijn vier participanten uit de steekproef verwijderd vanwege de leeftijd van het kind die niet binnen de doelgroep van zes tot elf jaar viel. Voor de overige participanten zijn de gemiddelde scores per subschaal van de APQ en de CBCL berekend. Aan de hand van een boxplot kon deze data gecontroleerd worden op uitbijters. Een aantal significante uitbijters zijn gevonden, maar na overweging niet verwijderd uit de steekproef. Overige gegevens gaven geen indicatie dat deze uitbijters de steekproef negatief zouden beïnvloeden.

Daarnaast zijn de scores van de CBCL en de APQ opgedeeld in de subschalen externaliserend en internaliserend probleemgedrag, en positieve en negatieve opvoedstijl. Vervolgens zijn voor deze vier subschalen de gemiddelde scores berekend van de 103 participanten. In tabel 1 is te zien dat de participanten gemiddeld iets hoger scoren op externaliserend probleemgedrag bij het invullen van de CBCL ($M = .190$, $SD = .160$) en dat de ouders gemiddeld hoger scoren op items van de APQ die een positieve opvoedstijl meten ($M = 3.971$, $SD = .376$).

Tabel 1

Beschrijvende statistieken per subschaal van de CBCL en de APQ.

	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>SD</i>
Externaliserend probleemgedrag	103	.190	.160
Internaliserend probleemgedrag	103	.168	.153
Positieve opvoedstijl	103	3.971	.376
Negatieve opvoedstijl	103	2.130	.277

Met behulp van een multipele regressieanalyse is gekeken of de opvoedstijl van de ouder van invloed is op de ontwikkeling van probleemgedrag bij het kind. In tabel 2 zijn de onderlinge correlaties te zien tussen internaliserend en externaliserend probleemgedrag bij het kind en de vijf subschalen van de APQ. Hieruit blijkt dat er een significant positief verband bestaat tussen externaliserend probleemgedrag en de opvoedaspecten inconsistente discipline, $r(101) = .275$, $p < 0.01$, en lichamelijke straffen $r(101) = .222$, $p < 0.05$. Daarnaast lijkt ook het positieve verband tussen internaliserend probleemgedrag en het opvoedaspect gebrek aan monitoren van significante waarde te zijn, $r(101) = .232$, $p < 0.05$. Echter kunnen al deze correlaties, ondanks hun significantie, als redelijk laag worden beschouwd.

Tabel 2

Correlaties tussen externaliserend en internaliserend probleemgedrag bij het kind en de subschalen van de APQ.

	Externaliserend probleemgedrag	Internaliserend probleemgedrag	Betrokkenheid	Positief ouderschap	Gebrek aan monitoren	Inconsistente discipline	Lichamelijke straffen
Externaliserend Probleemgedrag							
Internaliserend probleemgedrag	.513**						
Betrokkenheid	-.028	-.031					
Positief ouderschap	.135	-.029	.669**				
Gebrek aan monitoren	-.057	.232*	-.009	.024			
Inconsistente discipline	.275**	.185	-.021	.126	.155		
Lichamelijke straffen	.222*	.043	-.164	.045	.214*	.415**	

* $p < 0.05$

** $p < 0.01$

Internaliserend probleemgedrag. De multiële regressieanalyse is uitgevoerd om te zien of er een relatie is tussen opvoedstijl van de ouder en het ontwikkelen van internaliserend probleemgedrag bij het kind. Uit deze toets bleek dat er geen significant relatie was tussen een positieve opvoedstijl bij de ouder en het ontwikkelen van internaliserende problemen bij het kind, wat te zien is in tabel 3. In tabel 3 is echter te zien dat er wel een significante relatie gevonden is tussen een negatieve opvoedstijl van de ouder en ontwikkeling van internaliserende problemen bij het kind, $\beta = .198$, $t(101) = 2.021$, $p < 0.05$.

Tabel 3

Multipele regressie internaliserend probleemgedrag en opvoedstijl

	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>b*</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
(Constant)	-.007	.195		-.035	.972
Positieve opvoedstijl	-.015	.040	-.036	-.372	.711
Negatieve opvoedstijl	.110	.054	.198	2.021	.046

$R^2 = .040$, verklaarde variantie van het gehele model

Daarnaast is ook een multipele regressieanalyse uitgevoerd om te kijken de subschalen van de APQ apart ook significante voorspellers zijn voor het ontwikkelen van probleemgedrag. Uit tabel 4 is op te maken dat er een significante relatie is gevonden tussen gebrek aan monitoren en het ontwikkelen van internaliserend probleemgedrag, $\beta = .221$, $t(101) = 2.213$, $p < 0.05$.

Tabel 4

Multipele regressie internaliserend probleemgedrag en subschalen APQ afzonderlijk

	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>b*</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
(Constant)	-.160	.234		-.684	.496
Betrokkenheid	-.002	.063	-.004	-.026	.979
Positief ouderschap	-.016	.042	-.052	-.390	.698
Gebrek aan monitoren	.117	.053	.221	2.213	.029
Inconsistente discipline	.069	.039	.191	1.770	.080
Lichamelijke straffen	-.029	.040	-.082	-.736	.463

$R^2 = .085$, verklaarde variantie van het gehele model

Externaliserend probleemgedrag. Ook is onderzocht of opvoedstijl van de ouder gerelateerd kon worden aan het ontwikkelen van externaliserend probleemgedrag bij het kind. Uit de multipele regressieanalyse is gebleken dat hier vergelijkbare uitkomsten waren met die van de ontwikkeling van internaliserend probleemgedrag. Zo is in tabel 5 te zien dat een positieve

opvoedstijl wederom geen significante relatie vertoont met het ontwikkelen van probleemgedrag. Wel is te zien dat een negatieve opvoedstijl van de ouder een significante relatie vertoont met het ontwikkelen van externaliserend probleemgedrag bij het kind, $\beta = .234$, $t(101) = 2.411$, $p < 0.05$.

Tabel 5

Multipelle regressie externaliserend probleemgedrag en opvoedstijl

	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>b*</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
(Constant)	-.216	.201		-1.074	.285
Positieve opvoedstijl	.030	.041	.071	.729	.467
Negatieve opvoedstijl	.135	.056	.234	2.411	.018

$R^2 = .060$, verklaarde variantie van het gehele model

Ook voor externaliserend probleemgedrag is een multipelle regressieanalyse uitgevoerd met de afzonderlijke subschalen van de APQ. Hieruit blijkt dat alleen het opvoedaspect inconsistente discipline een significante relatie laat zien met betrekking tot het ontwikkelen van externaliserend probleemgedrag, $\beta = .213$, $t(101) = 2.019$, $p < 0.05$. Dit is ook terug te zien in tabel 6.

Tabel 6

Multipelle regressie externaliserend probleemgedrag en subschalen APQ afzonderlijk

	<i>B</i>	<i>SE</i>	<i>b*</i>	<i>t</i>	<i>p</i>
(Constant)	.090	.239		.377	.707
Betrokkenheid	-.065	.064	-.134	-1.014	.313
Positief ouderschap	.064	.043	.195	1.485	.141
Gebrek aan monitoren	-.068	.054	-.123	-1.264	.209
Inconsistente discipline	.080	.040	.213	2.019	.046
Lichamelijke straffen	.048	.041	.129	1.185	.239

$R^2 = .124$, verklaarde variantie van het gehele model

Discussie

Het doel van dit onderzoek is om meer licht te werpen op de dynamiek tussen verschillende opvoedstijlen en de ontwikkeling van probleemgedrag bij het kind. Dit is onderzocht door te kijken naar de verschillende soorten probleemgedrag die zich bij een kind kunnen ontwikkelen, namelijk internaliserende en externaliserende problemen. Daarnaast werd onderscheid gemaakt tussen een positieve en een negatieve opvoedstijl.

De eerste onderzoeksvraag luidt of er een relatie is tussen de opvoedstijl van de ouder en de ontwikkeling van internaliserend probleemgedrag bij het kind. In het huidige onderzoek is een relatie gevonden tussen deze twee factoren, namelijk dat een negatieve opvoedstijl de kans op het ontwikkelen van internaliserend probleemgedrag vergroot. Dit komt overeen met de uitkomsten van eerder onderzoek, waarbij een verband werd gevonden tussen een negatieve opvoedstijl en het ontwikkelen van internaliserende problemen in het algemeen (Morris et al., 2004), van depressieve klachten bij het kind (Dallaire et al., 2006; Rapee, 1997) en angstklachten (Rapee, 1997). Een positieve opvoedstijl daarentegen zou geen voorspeller zijn voor ontwikkeling van dusdanige problematiek bij het kind. Een verklaring hiervoor kan zijn dat het kind door de negatieve opvoedstijl van de ouders een minder goede basis heeft om een bepaalde mate van zelfvertrouwen en een gevoel van eigenwaarde op te bouwen. Dit zijn belangrijke componenten die bijwerken aan de ontwikkeling van een veerkrachtiger karakter van het kind. Afwezigheid van deze componenten kan het kind gevoeliger maken voor het ontwikkelen van internaliserende gedragsproblemen (Romijn, De Graaf, De Jonge, 2010). Beide uitkomsten hebben de in dit onderzoek gestelde hypothese bevestigd, waarin werd gesteld dat een positieve opvoedstijl geen bepalende factor is voor de ontwikkeling van internaliserend probleemgedrag maar dat een negatieve opvoedstijl dit wel was.

De tweede onderzoeksvraag van dit onderzoek luidt of er dan ook een relatie is tussen de opvoedstijl van de ouder en het ontwikkelen van externaliserende gedragsproblemen bij het

kind. De resultaten bevestigen de hypothese, die stelt dat een negatieve opvoedstijl wel een bepalende factor voor het ontwikkelen van externaliserende problemen is, maar dat dit niet geldt voor een positieve opvoedstijl. In meerdere onderzoeken naar de relatie tussen opvoedstijl en externaliserende gedragsproblemen zoals ADHD en conduct disorder en externaliserende gedragsproblemen in het algemeen werden vergelijkbare uitkomsten gevonden (DeKlyen, Speltz & Greenberg, 1998; Li & Lee, 2012; Morris et al., 2004; Prinzie, 2004). Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat een negatieve opvoedstijl ervoor zorgt dat ouders en het kind samen in een cyclus van negatieve gedragingen en attitudes terecht komen wat kan leiden tot het ontwikkelen van externaliserende gedragsproblemen (Patterson, Reid & Dishion, 1992, zoals beschreven in DeKlyen, Speltz & Greenberg, 1998).

Bij zowel de eerste als de tweede onderzoeksvraag blijkt dat een positieve opvoedstijl niet gerelateerd kan worden aan het ontwikkelen probleemgedrag. Mogelijk is het zo dat een negatieve opvoedstijl een risicofactor voor het ontwikkelen van zowel internaliserend als externaliserend probleemgedrag kan zijn. Dit in tegenstelling tot een positieve opvoedstijl, wat als protectieve factor lijkt te fungeren als het gaat om dergelijke gedragsproblemen bij het kind (Sanders, 1999). Dit is in het huidige onderzoek verder echter niet onderzocht. Wel blijkt uit de analyses dat een negatieve opvoedstijl niet voor de gehele verklaarde variantie geldt. Dit betekent dat er, naast een negatieve opvoedstijl, nog andere factoren zijn die van invloed zijn op de ontwikkeling van probleemgedrag bij het kind. Zo zou een deel van de gedragsproblemen verklaard kunnen worden door bijvoorbeeld erfelijkheid (Bartels, 2004), onveilige gehechtheid van het kind (Mesman & Koot, 2002) en invloed van leeftijdsgenootjes (Brendgen, Vitaro & Bukowski, 2000).

Bij de analyse van de twee onderzoeksvragen zijn de schalen van de APQ onderverdeeld in de twee subschalen positieve en negatieve opvoedstijl. Naast deze methode is er ook een analyse uitgevoerd met de schalen van de APQ afzonderlijk. Uit de correlatiematrix in tabel 2

kan worden geconcludeerd dat de schalen betrokkenheid en positief ouderschap geen significante correlatie vertonen met internaliserend dan wel externaliserend probleemgedrag. Ook uit de multiële regressie kwamen deze schalen niet naar voren als een significante voorspeller voor de ontwikkeling van dusdanig probleemgedrag. Dit komt overeen met eerder genoemde verwachtingen, gebaseerd op verschillende voorgaande onderzoeken (Conger et al., 1992; Pearce et al., 2003; Whittaker et al., 2009).

Wanneer wordt gekeken naar de overige drie schalen, gebrek aan monitoren, inconsistente discipline en lichamelijke straffen vallen er een aantal dingen op. Uit de correlatiematrix komt naar voren dat er een matige, doch positieve significante correlatie gevonden is tussen de schaal gebrek aan monitoren en de ontwikkeling van internaliserend probleemgedrag. Hetzelfde geldt voor de correlatie tussen de twee andere schalen, inconsistente discipline en lichamelijke straffen, en de ontwikkeling van externaliserend probleemgedrag. Naar aanleiding van deze gegevens zou verwacht kunnen worden dat uit de multiële regressieanalyse een vergelijkbare significantie zou komen. Voor internaliserend probleemgedrag is inderdaad gebrek aan monitoren gevonden als voorspellende factor. Voor externaliserend probleemgedrag kwam echter enkel inconsistente discipline als voorspellende factor naar voren. Het verband met lichamelijke straffen was hier niet significant. Dit is opvallend, aangezien uit voorgaande onderzoeken is gebleken dat lichamelijke straffen vaak sterk samenhangt met de ontwikkeling van externaliserend probleemgedrag (Heaven et al., 2002; Lansford et al., 2012). Belangrijk om in acht te nemen is het feit dat een significante correlatie aangeeft dat er inderdaad een verband is tussen twee variabelen, maar hierin wordt geen richting van dit verband aangegeven. Het is mogelijk dat lichamelijke straffen externaliserend probleemgedrag voorspelt, maar dat dit verband ook andersom werkt. Zo bleek uit eerder onderzoek dat ouders vaker gebruik maakten van lichamelijke straffen bij de opvoeding van kinderen met externaliserend probleemgedrag (Tang, 2006). Wellicht is om die reden geen significant verband gevonden tijdens de analyse

van één kant van de correlatie. Daarnaast wijdt de APQ slechts drie items aan het meten van lichamelijke straffen, waardoor de kans aanzienlijk is dat bepaalde vormen van lichamelijke straffen niet bevraagd worden en daarmee over het hoofd worden gezien. Ook dit kan van invloed zijn op de uitkomsten van de analyse.

Het is opvallend dat negatieve opvoedstijl als subschaal als voorspellende factor lijkt te dienen bij de ontwikkeling van zowel internaliserend als externaliserend probleemgedrag bij het kind. Maar wanneer er naar de drie losse schalen wordt gekeken blijkt dat zij niet allemaal, zoals in eerste instantie verwacht werd, kunnen worden beschouwd als verklarende factoren voor de ontwikkeling van dusdanig probleemgedrag. Het kan zijn dat het effect van drie losse opvoedaspecten niet groot genoeg was, maar wanneer deze samen werden genomen in totaal wel voldoende effect was voor een significant voorspellende waarde.

Beperkingen

Een aantal beperkingen van het huidige onderzoek dienen in acht te worden genomen bij het interpreteren van de resultaten. Zo waren de ouders die zich hadden opgegeven om deel te nemen aan het onderzoek waren vrijwel allemaal hoog opgeleid en bijna alle ouders hadden een baan. Daarnaast was 98% van de ouders van Nederlandse afkomst en maar 2% van een andere etniciteit. Het is daarom de vraag of de huidige steekproef beschouwd kan worden als een goede afspiegeling van de onderzochte populatie, namelijk alle gezinnen in Nederland. Nadat bleek dat te weinig participanten zich via basisscholen hadden aangemeld voor deelname aan het onderzoek is tevens besloten de brief te verspreiden op één zwemschool en is een deel van de participanten daarmee binnen een andere omgeving geworven. Daarnaast was de steekproef redelijk klein, wat de representativiteit wederom kan hebben beïnvloed

Voorafgaand aan de statistische analyses is voor iedere schaal de Cronbach's alpha berekend om de interne consistentie van de bijbehorende items te bepalen. Daaruit kwam naar voren dat voor de schalen van inconsistente discipline en het gebruik van lichamelijke straffen de interne

consistentie met een Cronbach's alpha van respectievelijk 0.299 en 0.282 zeer laag was. Naar aanleiding van deze informatie kan de betrouwbaarheid van deze twee schalen in twijfel getrokken worden en is het mogelijk dat dit effect heeft gehad op de uitkomsten van de analyses die zijn uitgevoerd in het huidige onderzoek.

Tijdens het onderzoek is er gebruik gemaakt van de CBCL om de eventuele gedragsproblemen van het kind in kaart te brengen. Het huidige onderzoek maakt deel uit van een overkoepelend project waar de meetinstrumenten al van te voren voor waren bepaald, met het oog op de verschillende informatie die moest worden vastgelegd. Echter kon hierdoor dieper ingegaan worden op één variabele apart. Het zou wellicht nuttig geweest zijn om naast de CBCL bij de ouders ook het Teacher's Report Form (TRF) bij de leraar van het kind en eventueel de Youth Self-Report (YSR) bij het kind zelf af te nemen, om op die manier een beter beeld te krijgen van de eventueel aanwezige gedragsproblemen. Wanneer er sprake is van een leniency bias, staat de respondent dicht bij de persoon in kwestie die beoordeeld moet worden. Hierdoor wordt de respondent verhinderd om de persoon in kwestie eventueel negatief te beoordelen (Linting, 2011). In het huidige onderzoek zou de ouder ervan weerhouden worden eventuele negatieve beoordelingen te geven over gedragingen van het kind, omdat de ouder en het kind emotioneel gezien te dicht bij elkaar staan. Door ook gebruik te maken van het TRF, waarbij de leerkracht gedrag van het kind moet beoordelen, wordt de kans op deze verschuiving in de data verkleind en zijn de analyses daardoor betrouwbaarder. Daarnaast kan het zo zijn dat ouders bepaalde gedragingen van het kind niet te zien krijgen, terwijl deze zich wel voordoen in de klas en andersom. De informatie van de ouders, de leraar en eventueel het kind zelf kan elkaar op die manier aanvullen.

Vragenlijsten kunnen een belangrijke en waardevolle bron van informatie zijn, maar deze methode brengt ook nadelen met zich mee. Een belangrijk voorbeeld hiervan is de neiging van participanten om de vragenlijst in te vullen met sociaal wenselijke antwoorden. In het huidige

onderzoek is enkel gebruik gemaakt van data afkomstig uit vragenlijsten, wat mogelijk de resultaten heeft beïnvloed.

Implicaties

Negatieve opvoedstijl bleek een voorspellende factor te zijn, echter gold deze variabele maar voor een deel van de verklaarde variantie. Dit zou betekenen dat ook andere factoren invloed hebben op het ontwikkelen van probleemgedrag bij het kind. Het is dan de vraag of een positieve opvoedstijl wellicht als protectieve factor fungeert wanneer een andere risicofactor dan een negatieve opvoedstijl aanwezig is. Dit is een aspect wat zou kunnen worden onderzocht in vervolgonderzoek.

De opzet van het huidige onderzoek was relatief kleinschalig en van korte duur. Daarnaast waren de meetinstrumenten beperkt tot enkel vragenlijsten. Eerder is besproken dat deze verschillende aspecten van invloed geweest kunnen zijn op de gevonden resultaten. Door een longitudinaal onderzoek op te stellen en bijvoorbeeld gebruik te maken van een experimentele opzet met observaties kunnen eventuele negatieve vertekeningen voorkomen worden. Daarnaast kan met behulp van longitudinaal onderzoek wellicht meer gezegd worden over de causaliteit van de in het huidige onderzoek gevonden verbanden.

Met de uitkomsten van het huidige onderzoek kan de educatie van ouders over opvoedstijl wederom worden verbeterd. Verschillende interventies, zoals bijvoorbeeld het Triple P-Positive Parenting Project, die een positieve opvoedstijl als uitgangspunt nemen (Sanders, 1999) kunnen met deze uitkomsten beter onderbouwd worden. Dit onderzoek heeft echter maar een deel van de te onderzoeken factoren in de analyse meegenomen, daarom is het nodig om meer onderzoek te doen naar de verschillende factoren die van invloed zijn op de ontwikkeling van gedragsproblemen bij het kind. Hierbij kan bijvoorbeeld worden gekeken naar de eerder genoemde factoren gehechtheid, erfelijkheid en de invloed van leeftijdsgenootjes.

Referenties

- Armstrong, M. I., Birnie-Lefcovitch, S., & Ungar, M. T. (2005). Pathways between social support, family well being, quality of parenting, and child resilience: What we know. *Journal of Child and Family Studies, 14*, 269-281.
- Aunola, K. & Nurmi, J. (2005). The role of parenting style in children's problem behavior. *Child Development, 76*, 1144-1159.
- Bartels, M. (2004). De oorzaken van individuele verschillen in stabiliteit en verandering van gedragsproblemen. *Neuropraxis, 8*, 95-102.
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative control on child behavior. *Child Development, 37*, 887-907.
- Baumrind, D. (1978). Parental disciplinary patterns and social competence in children. *Youth & Society, 9*, 239-276.
- Baumrind, D. (1991). The influence of parenting style on adolescent competence and substance abuse. *The Journal of Early Adolescence, 11*, 56-95.
- Bayer, J. K., Sanson, A. V., & Hemphill, S. A. (2006). Parent influences on early childhood internalizing difficulties. *Journal of Applied Developmental Psychology, 27*, 542- 559.
- Brendgen, M., Vitaro, F., & Bukowski, W. M. (2000). Stability and variability of adolescents' affiliation with delinquent friends: Predictors and consequences. *Social Development, 9*, 205-225.
- Cole, P. M., Fox, N. A., Zahn-Waxler, C., Usher, B. A., & Welsh, J. D. (1996). Individual differences in emotion regulation and behavior problems in preschool children. *Journal of Abnormal Psychology, 105*, 518- 529.
- Conger, R. D., Conger, K. J., Elder, G. H., Lorenz, F. O., Simons, R. L., & Whitbeck, L. B. (1992). A family process model of economic hardship and adjustment of early adolescent boys. *Child Development, 63*, 526-541.

- Dadds, M. R., Maujean, A., & Fraser, J. A. (2003). Australian data and psychometric properties of the Alabama Parenting Questionnaire. *Australian Psychologist, 38*, 238-241.
- Dallaire, D. H., Pineda, A. Q., Cole, D. A., Ciesla, J. A., Jacquez, F., LaGrange, B., & Bruce, A. E. (2006). Relation of positive and negative parenting to children's depressive symptoms. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology, 35*, 313-322.
- DeKlyen, M., Speltz, M. L., & Greenberg, M. T. (1998). Fathering and early onset conduct problems: positive and negative parenting, father-son attachment, and the marital context. *Clinical Child and Family Psychology Review, 1*, 3-21.
- Eisenberg, N., Cumberland, A., Spinrad, T. L., Fabes, R. A., Shepard, S. A., Reiser, M., Murphy, B. C., Losoya, S. H., & Guthrie, I. K. (2001). The relations of regulation and emotionality of children's externalizing and internalizing problem behavior. *Child Development, 72*, 1112-1134.
- Feehan, M., McGee, R., Stanton, W. R., & Silva, P. A. (1999). Strict and inconsistent discipline in childhood: Consequences for adolescent mental health. *British Journal of Clinical Psychology, 4*, 325-331.
- Frick, P. J., Christian, R. E., & Wootton, J. M. (1999). Age trends in the association between parenting practices and conduct problems. *Behavior Modification, 23*(1), 106-128.
- Heaven, P. C. L., Newbury, K., & Mak, A. (2002). The impact of adolescent and parental characteristics on adolescent levels of delinquency and depression. *Personality and Individual Differences, 36*, 173-185.
- Holmes, S. J., & Robins, L. N. (1987). The influence of childhood disciplinary experience on the development of alcoholism and depression. *Journal of Child Psychology and Psychiatry, 28*, 399-415.
- Lansford, J. E., Wager, L. B., Bates, J. E., Pettit, G. S., & Dodge, K. A. (2012). Forms of spanking and children's externalizing behaviors. *Family Relations, 61*, 224-236.

- Li, J. J., & Lee, S. S. (2012). Association of positive and negative parenting behavior with childhood ADHD: Interactions with offspring monoamine oxidase A (MAO-A) genotype. *Journal of Abnormal Child Psychology*, *40*, 165-175.
- Linting, M. (2011). *Introduction to research methods in the social and behavioral sciences*. Harlow, Engeland: Pearson Education Limited.
- Loeber, R. & Stouthamer-Loeber, M. (1986). Family factors as correlates and predictors of juvenile conduct problems and delinquency. *Crime and Justice*, *29*, 29-149.
- Mesman, J., & Koot, H. M. (2002). De ontwikkeling van internaliserende en externaliserende problemen van peutertijd tot preadolescentie. *Kind en Adolescent*, *23*, 14-25.
- Morris, A. S., Silk, J. S., Steinberg, L., Sessa, F. M., Avenevoli, S., Essex, M. J. (2004). Temperamental vulnerability and negative parenting as interacting predictors of child adjustment. *Journal of Marriage and Family*, *2*, 461-471.
- Pettit, G. S., Laird, R. D., Dodge, K. A., Bates, J. E., & Criss, M. M. (2001). Antecedents and behavior-problem outcomes of parental monitoring and psychological control in early adolescence. *Child Development*, *72*, 583-598.
- Prinz, P. (2006). Externaliserend probleemgedrag en opvoeding bij kinderen van vier tot negen jaar. *Kind en Adolescent*, *25*, 55-67.
- Rapee, R. M. (1997). Potential role of childrearing practices in the development of anxiety and depression. *Clinical Psychology Review*, *17*, 47-67.
- Rodriguez, C. M. (2003). Parental discipline and abuse potential affects on child depression, anxiety, and attributions. *Journal of Marriage and Family*, *65*, 809-817.
- Romijn, G., De Graaf, I., & De Jonge, M. (2010). *Kwetsbare kinderen*. Utrecht, Nederland: Trimbos-Instituut.

- Sanders, M. R. (1999). Triple P-Positive parenting program: Towards an empirically validated multilevel parenting and family support strategy for the prevention of behavior and emotional problems in children. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 2, 71-90.
- Surjadi, F. F., Lorenz, F. O., Conger, R. D., & Wickrama, K. A. S. (2013). Harsh, inconsistent parental discipline and romantic relationships: Mediating processes of behavioral problems and ambivalence. *Journal of Family Psychology*, 27, 762-772.
- Tang, C. S. (2006). Corporal punishment and physical maltreatment against children: A community study on Chinese parents in Hong Kong. *Child Abuse & Neglect*, 30, 893-907.
- Verhulst, F. C., Achenbach, T. M., Althaus, M., & Akkerhuis, G. W. (1988). A comparison of syndromes derived from the child behavior checklist for American and Dutch girls aged 6-11 and 12-16. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 29, 879-895.
- Whittaker, J. E. V., Harden, B. J., See, H. M., Meisch, A. D., & Westbrook, T. R. (2011). Family risks and protective factors: Pathways to early head start toddlers' social-emotional functioning. *Early Childhood Research Quarterly*, 26, 74-86.
- Zeijl, E., Crone, M., Wiefferink, K., Keuzenkamp, S., & Reijneveld., M. (2005). *Kinderen in Nederland*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.